



**De zwartbonte Leghorn, ook wel Exchequer Leghorn genoemd, is een bijzondere verschijning op onze tentoonstellingen. Deze zeldzame kleur trekt doorgaans veel bekijks. Gelukkig zijn er weer een aantal fokkers bezig deze kleurslag te fokken.**

Gerard Tesselaar, foto's: Klaas van der Hoek

## Zwartbonte Leghorns, een prachtige zeldzaamheid

### Zwartbont

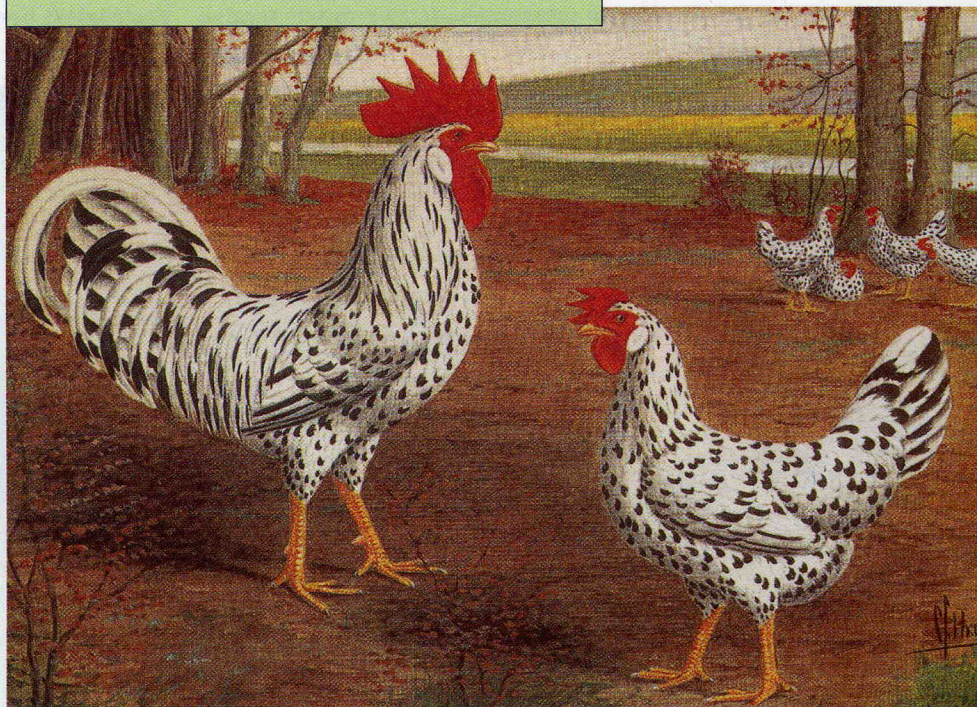
Zwartbonte hoenders komen in verschillende rassen voor. Al deze zwartbonte dieren hebben als overeenkomst, dat in de kleurcombinatie het zwart over het wit overheerst. Als overeenkomst hebben zij bovendien dat deze kleurslag bij al deze rassen vrij zeldzaam is. Als voorbeeld kunnen genoemd worden: de zwartbonten bij de Friese hoenders, bij de Hollandse Krielhoenders, en bij de Houdans, waarbij bij de laatste de zwartbonte tekening neigt naar getoept. Binnen deze toch al zeldzame kleurslag hebben de zwartbonte Leghorns een geheel eigen plaats. Bij hen moet namelijk niet het zwart overheersen, maar overheerst de witte kleur. Het beste kleurpatroon wordt bereikt indien er geheel witte veren aanwezig zijn, en nagenoeg geen geheel zwarte, en zeker niet in staart en vleugels, zegt ons de standaard. Bovendien mag er geen sprake zijn van witte eindvlekken. De bonttekening is onregelmatig, en a-symmetrisch over de veer verdeeld, maar moet wel gelijkmatig over het lichaam van het dier verspreid zijn. Kort samengevat: onregelmatig getekend per veer, maar regelmatig over het gehele dier verspreid en overheersend wit! Daarmee heeft de zwartbonte leghorn een heel aparte en unieke plaats in onze hoenderwereld.

### Geschiedenis van de kleurslag

Over het ontstaan van de zwartbonte leghorns bestaat geen honderd procent duidelijkheid. In 'De Bedrijfspluimveehouder' van 1 mei 1936 staat een artikel waarin de auteur, vermoedelijk de Leghornkenner H. ter Kulve, naar aanleiding van het plan van de Nederlandse Hoenderbond om een rassenstandaard te maken een vraaggesprek weergeeft met een andere hoenderliefhebber. Over de zwartbonte Leghorns vertelt Ter Kulve

het volgende: "Mijn vriend, die het toch al vaak niet met me eens was, stelde over de zwartbonte Leghorns het volgende: wat de zwartbonte Leghorns betreft, op een goede of kwade dag, heeft een of andere vreemde Schotse fokker het bestaan daarvan een nieuwe editie te doen verschijnen, met de naam Exchequer Leghorn. De Amerikaanse fokkers, ook niet van gisteren, kwamen toen met hun Ancona's uit. Het verschil is eigenlijk miniem. We kunnen ze, net als de Minorca-fokkers, best bij onze club annexeren, en dan benoemen we het hele zaakje als zwartbont onder één betiteling. We zullen een aantal eisen laten vallen, omdat alle zwartbonte Leghorn builige kammen, korte ruggen, en eekhoornstaarten hebben." Einde citaat. Tot zo ver deze 'deskundige' vriend van Ter Kulve. Nu, 65 jaar later, kunnen we de conclusies van deze zogenaamde deskundige

*Exchequer Leghorns zoals Van Gink ze heeft getekend*

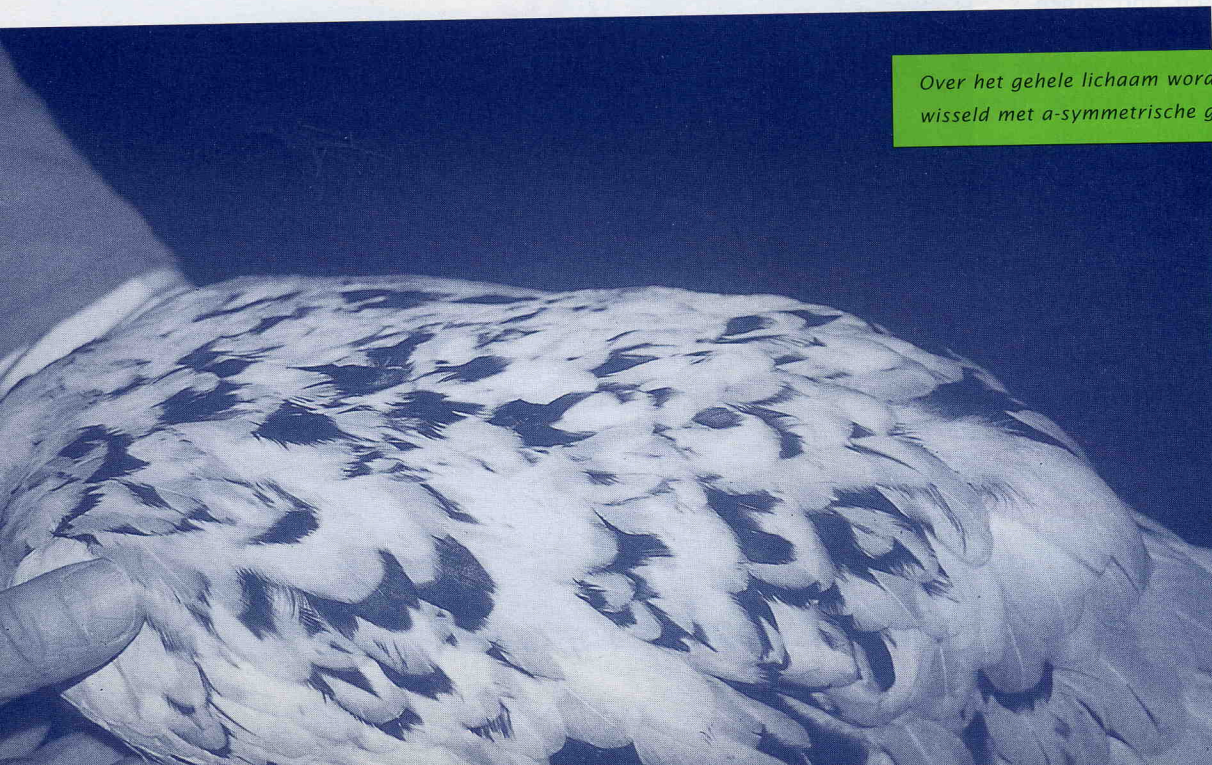


vriend gevoeglijk grotendeels vergeten. Maar één opvallende zin spreekt me aan: dat is zijn waarneming dat alle zwartbonte Leghorns builige kammen, korte ruggen en eekhoornstaarten hebben. Als we oude afbeeldingen bekijken, blijkt deze waarneming juist. Daarnaast kunnen we, denk ik, het er ook over eens zijn, dat de bakermat van de Exchequers in Schotland ligt. Meer gegevens uit de eerste helft van de vorige eeuw wijzen daarop. Slechte kammen en kinlellen, korte ruggen en eekhoornstaarten vielen bij de oude vertegenwoordigers van deze kleurslag op. Tot 20 jaar geleden was dit vaak nog het geval. Zelfs werd toen vaak de opmerking gehoord: de Exchequers zijn nu eenmaal niet beter, daar moeten we mee leren leven. In 1981 schrijft clubkeurmeester Th. Kiewiet in het januarinummer van het clubblad van de Nederlandse Leghomclub een kort artikel over exchequer Leghorn. Op de jongdienshow van Ornithophilia is hij 8 Leghorns in deze kleurslag tegengekomen. Letterlijk schrijft hij: "kleur en tekeningpatroon vond ik vrij goed, maar het type laat het nogal zitten. De wat te kleine dieren met de erg steile staartdracht verraden, dat er gefokt is met Leghorns uit de nutfokkerij. Om te komen tot een typeverbetering bij deze kleurslag is het misschien verstandig om zwarte Leghorns in te kruisen. Deze werkwijze is als volgt: zwart X exchequer geeft 100 % zwart in de F1. Paart men deze fokonzuivere F1-dieren aan elkaar dan krijgt men in theorie: 25 % fokzuivere zwarte dieren, 50 % fokonzuivere zwarten, en 25 % fokzuivere exchequer Leghorns. Uit deze dieren verder fokken met de beste types, kan op twee manieren: Paart men de F1 fokonzuiver zwarte dieren met de F1-exchequers, dan krijgt men 50 % fokonzuiver zwart en 50 % fokzuiver exchequer. Ook kan men de beste types van de F1 exchequers met elkaar combineren. Dit geeft 100 % exchequer (fokzuiver)." Tot zover Theo Kiewiet. Ook Leghornkenner Jogchum Ijpmma heeft zwartbonte Leghorns gefokt. Bij hem ontstonden de zwartbonte rond

1965 bij toeval. Zijn plan was, zwarte Amerikaanse Leghornkrielen te creëren. Hij gebruikte een mooie, witte Amerikaanse Leghornkrielhen met een zwarte Leghornkriel. En hoewel het witte moederdier blauwachtige benen had, waren de nakomelingen uit deze kruising alle gezegend met mooie gele benen. Alleen de bovenkleur was, zoals hij het noemde: goorwit, zeg maar vuilwit. Het jaar erna gebruikte hij de types die het meest Amerikaans waren. Uit deze onderlinge F1-kruising fokte hij ongeveer 30 kuikens, waarvan ongeveer een 25 % zwart, 25 % zuiver wit en 50 % vuilwit was. Maar wat schetst zijn verbazing toen er bij deze nakomelingen ook enkele dieren zaten die een goede wit-zwart tekening lieten zien. Het betrof, hoe is het mogelijk, drie hennen en een haan. Hiermee fokte hij verder, het resultaat was een mooi toom zwartbonte, Exchequers, zoals ze in die tijd genoemd werden. Uiteindelijk liep hij met deze stam zwartbonte vast, omdat hij geen mogelijkheid zag tot bloedverversing. Op een gegeven moment wilden de uitgekomen kuikens niet goed meer opdrogen. De oorzaak was het ontbreken van donsbevedering. Ook bij de fokkers, waar hij dieren uit zijn stam had uitgezet, trad jammer genoeg hetzelfde verschijnsel op. De reden van het optreden van de exchequerkleur in 1965 kan waarschijnlijk zijn basis gevonden hebben bij de grootmoeder van de F2 dieren, namelijk het witte hennetje met de blauwachtige benen. Het zou me niet verbazen, als dit hennetje de koekoekfactor in haar genen heeft gehad.

Mijn ervaring is namelijk, dat de kruising van zwart met wit geen zwartbonte oplevert bij de nakomelingen, maar vuilwit of blauw. 15 jaar geleden startte ik namelijk met witte Leghorns van het Nederlandse type. Om het type te verbeteren, kruiste ik een zwarte hen met een fraai type in. De nakomelingen waren 100 % vuilwit. Uit de onderling gekruiste dieren vielen zuiver witte, zwarte en vuilwitte en een enkele blauwe, geen zwartbonte. Een heel bijzondere weg om te komen tot goede exchequers bewandelde een aantal jaren geleden

Over het gehele lichaam worden geheel witte veren afgewisseld met a-symmetrische getekende veren.(02.142.a)





Deze hen laat een prima kleurverdeling zien. (02.143.a)

Leghornman Aalt van der Streek. Hij was al 15 jaar in het bezit van een heel oude stam Exchequers, met de bekende fouten in kopversierselen en type, met daar naast ook veel nakomelingen met kromme tenen. Allereerst selecteerde hij zijn fokdieren streng op de teenfouten en de verkeerde kopversierselen. Vervolgens ging hij er toe over de broedieren te wegen. Alle eieren onder de 65 gram sloot hij uit voor de fok. Dit vereiste kleine tomen en een heel nauwkeurige administratie. De grootte en vitaliteit van zijn nakomelingen werden hierdoor sterk verbeterd. De volgende stap was een opmerkelijke: op aanraden van een oude nutfokker probeerde hij de kruising van een Rhode Island Red hen met een exchequer Leghorn haan. De F1 gaf alleen zwarte dieren. Toen hij de beste types van deze F1 het jaar daarop paarde aan een exchequer haan, vielen uit deze combinatie roodgeschouderd witte dieren (we noemden ze toen Pile) en zwarte dieren met enkele rode veren. De roodgeschouderd witte dieren werden opnieuw gepaard met een zuiver zwartbonte haan. Het resultaat was een groot aantal goede zwartbonte en zwarte dieren. De rode oren van de Reds waren geen enkel probleem geweest. Deze werkwijze bracht hem een enorme vooruitgang in type en vitaliteit bij zijn dieren.

De inkruising met de Rhode Island Red lijkt verbazingwekkend. Mij kwam het niet geheel vreemd voor. Zeker niet vreemd was dat A. van der Streek dit advies kreeg van een bejaarde nutfokker. Immers, rond 1950 was in de nutfokkerij de hybridenteelt in Nederland nog niet ingeburgerd en maakten veel fokkers gebruik van het kruisen van rassen om vitaliteit en productiviteit te verbeteren. Eén van de veel toegepaste kruisingen was in die jaren exchequer

Leghorns paren aan Red Island Reds. In hun boekje: leidraad voor het landbouwonderwijs, Pluimveehouderij, door P.J. van Wijk en K. Bos, uitgegeven in 1954 schrijven zij: "De laatste jaren komen de exchequer Leghoms zijn meer op de voorgrond, vooral als partner in de kruising met Rhode Island Reds."

Het is opvallend, dat het kruisen van bedrijfsrassen rond de jaren 50 zo'n grote vlucht nam. Zo kwamen in 1937 op de pluimveebedrijven bewust gekruiste rassen niet voor. Op alle nutbedrijven liepen raszuivere dieren, vooral witte Leghorns, patrijs Leghorns en Reds. In 1950 was 83% van de bedrijfshoenders nog raszuiver, terwijl drie jaar later, in 1953 dit met meer dan de helft gedaald is, tot ruim 40%. 60% van de productiedieren was toen een kruising tussen twee rassen. Enkele jaren later werd de hybridenteelt in Nederland toegestaan en nam een grote vlucht.

#### De stand van zaken nu

Zwartbonte Leghorns blijven zeldzaam En toch...

Af en toe word je op shows verrast door hun aanwezigheid. Ook het afgelopen seizoen. Op de clubdag van de Nederlandse Leghorn Club zaten twee heel mooie grote zwartbonte van Lei Cuypers en krielen van Aalt van der Streek. Ook Ornithophilia had een inzending van enkele heel mooie zwartbonte, zowel in groot als in kriel. Verrassend was, dat in Alkmaar en Zaandam op de shows twee inzenders waren, met zeer goede zwartbonte. Ook op de Noordshow waren er drie mooie grote zwartbonte. Zij behaalden ZG, F en G terwijl er bovendien twee zeer goede krielen aanwezig waren. Het is een goede zaak, dat de belangstelling voor de zwartbonte Leghoms toeneemt. We houden hiermee een prachtige kleurslag en een uniek stukje cultuurgoed in ere. De Nederlandse



*Exchequer Leghorn hennen in de ren. (02.144.a)*

Leghornclub is graag bereid om op te treden als contactpersoon voor nieuwe fokkers, om hen van goede fokdieren te voorzien, en fokadviezen te geven.

Voor verdere informatie: G.W. Tesselaar, Spanbroek, tel: 0226-351990 ■